

FUNDACJA „NORMALNA PRZYSZŁOŚĆ”

F U N D A C J A

NORMALNA PRZYSZŁOŚĆ

**POTRZEBY SZKOLENIOWE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH ZAMIESZKAŁYCH
NA TERENIE WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO**

Projekt finansowany ze środków
Samorządu Województwa Mazowieckiego

Warszawa, październik 2007

Wprowadzenie

Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku w Polsce było ponad 4,3 mln osób z prawnie orzeczoną niepełnosprawnością¹. Stanowi to ponad 14 % ogółu polskiego społeczeństwa. Z danych Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności za drugi kwartał 2006 roku wynika, że współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych wynosi zaledwie 21,5 %, natomiast współczynnik zatrudnienia – 18,1 % w skali całego kraju². W województwie mazowieckim jedynie 20 % niepełnosprawnych mieszkańców deklaruje chęć podjęcia pracy zarobkowej, a tylko 7 % aktywnie jej poszukuje. Tak niskie współczynniki aktywności zawodowej oraz zatrudnienia osób niepełnosprawnych oznaczają, że blisko 80 % osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym nie jest zatrudniona i nie poszukuje pracy.

Wyniki przeprowadzonego przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych badania działalności gmin na rzecz osób niepełnosprawnych wskazują na niską orientację samorządów w problemach i potrzebach tej grupy³. Znajomością stopy bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych może się pochwalić tylko 1 % pracowników samorządów gminnych działających na terenie województwa mazowieckiego. Samorządy uczestniczące w badaniu szacowały stopę bezrobocia osób niepełnosprawnych na 29,5 %, podczas gdy w rzeczywistości wynosiła ona ok. 80 %. Słaba znajomość zagadnień oraz potrzeb związanych z funkcjonowaniem osób niepełnosprawnych na rynku pracy powoduje, że tylko 3 % samorządów deklaruowało, że podejmuje działania na rzecz aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.

Jedną z przyczyn niskiej aktywności osób niepełnosprawnych są niskie kwalifikacje zawodowe lub ich całkowity brak. Kwalifikacje zawodowe osób niepełnosprawnych często nie odpowiadają potrzebom rynku pracy. Wiele osób, które nabyły niepełnosprawność, np. w wyniku wypadku, musi przekwalifikować się do pracy w innym zawodzie, aby móc kontynuować zatrudnienie.

Osoby niepełnosprawne mają utrudniony dostęp do edukacji na wszystkich poziomach oraz do form kształcenia ustawicznego. Obecnie oferta szkoleń zawodowych dla osób niepełnosprawnych jest zawężona do kursów przygotowujących do pracy w niewielu zawodach. Oferowane są głównie szko-

¹ *Osoby niepełnosprawne oraz ich gospodarstwa domowe. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań. Powszechny Spis Rolny 2000*, GUS, Warszawa 2003.

² *Aktywność ekonomiczna ludności Polski II kwartał 2006*, GUS, Warszawa 2006. Współczynnik aktywności zawodowej jest to stosunek osób niepełnosprawnej aktywnej zawodowo (zarówno pracujących jak i bezrobotnych) do ogólnej liczby osób niepełnosprawnych. Natomiast wskaźnik zatrudnienia obliczono jako udział pracujących osób niepełnosprawnych w ogólnej liczebności tej grupy.

³ „*Gmino jaka jesteś*” – *badanie działalności gmin na rzecz osób niepełnosprawnych*. Badanie przeprowadzone przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w okresie listopad 2005 r. – kwiecień 2007 r. Wyniki badania dostępne na stronie internetowej PFRON, <http://www.pfron.org.pl>. Autorzy niniejszego opracowania korzystali z raportu dotyczącego województwa mazowieckiego.

lenia komputerowe, kursy podstaw księgowości oraz kursy językowe. Natomiast gama zawodów, w których mogą pracować osoby niepełnosprawne poszerza się. Osoby z różnymi rodzajami niepełnosprawności mogą pracować na różnych stanowiskach (np. sprzedawca, telemarketer, doradca klienta, specjalista ds. marketingu, itp.), nie tylko przy komputerze, czy jako operator wózka widłowego.

Niniejsze opracowanie prezentuje wyniki badania potrzeb szkoleniowych osób niepełnosprawnych zamieszkałych na terenie województwa mazowieckiego przeprowadzonego przez Fundację „Normalna Przyszłość” w okresie czerwiec – wrzesień 2007 roku oraz rekomendacje dla instytucji rynku pracy i instytucji szkoleniowych w zakresie dostosowania oferty szkoleniowej do faktycznych potrzeb osób niepełnosprawnych. Projekt badawczy finansowany był ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Charakterystyka badania

Badanie potrzeb szkoleniowych osób niepełnosprawnych zamieszkałych na terenie województwa mazowieckiego przeprowadzone zostało przy pomocy ankiet badawczych. Opracowane przez zespół badawczy ankiety zostały rozesłane do następujących instytucji:

- 123 Gminnych i Miejsko – Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej.
- 40 Powiatowych Urzędów Pracy oraz filii Powiatowych Urzędów pracy.
- 30 organizacji pozarządowych zajmujących się pośrednictwem pracy dla osób niepełnosprawnych działających na terenie województwa (ankiety do organizacji rozsyłane były pocztą elektroniczną).

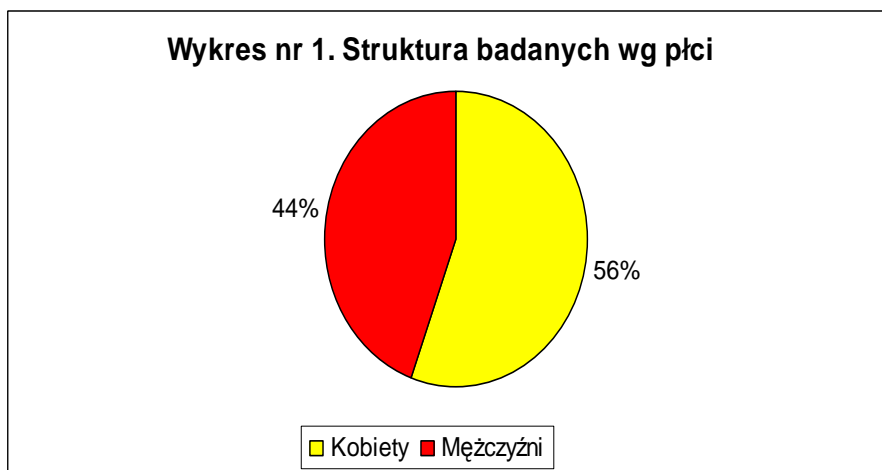
Instytucje, do których zostały wysłane ankiety, proszone były o rozdanie ich swoim niepełnosprawnym klientom z prośbą o wypełnienie oraz odesłanie na adres Fundacji.

Dzięki współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w Warszawie, Fundacją Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnosprawnym Ruchowo oraz Fundacji na Rzecz Transportowych Usług Specjalistycznych TUS, ankiety wypełniane były na bieżąco także przez klientów tych instytucji.

Formularz ankiety został również zamieszczony w wersji elektronicznej na stronie internetowej Fundacji. Zainteresowane osoby odwiedzające stronę internetową miały więc możliwość wypełnienia go online i przesłania drogą elektroniczną do Fundacji.

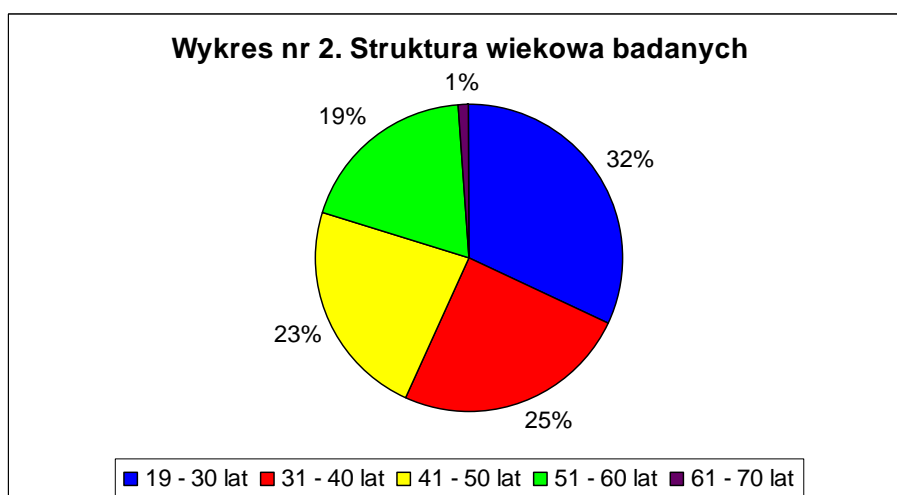
Prezentacja wyników

W wyniku wysyłki, współpracy z instytucjami rynku pracy i organizacjami pozarządowymi oraz zamieszczenia formularza ankietowego na stronie internetowej Fundacji otrzymano 502 wypełnione ankiety. W badaniu wzięło udział 279 kobiet i 223 mężczyzn. Struktura procentowa badanych według płci została przedstawiona na wykresie nr 1.

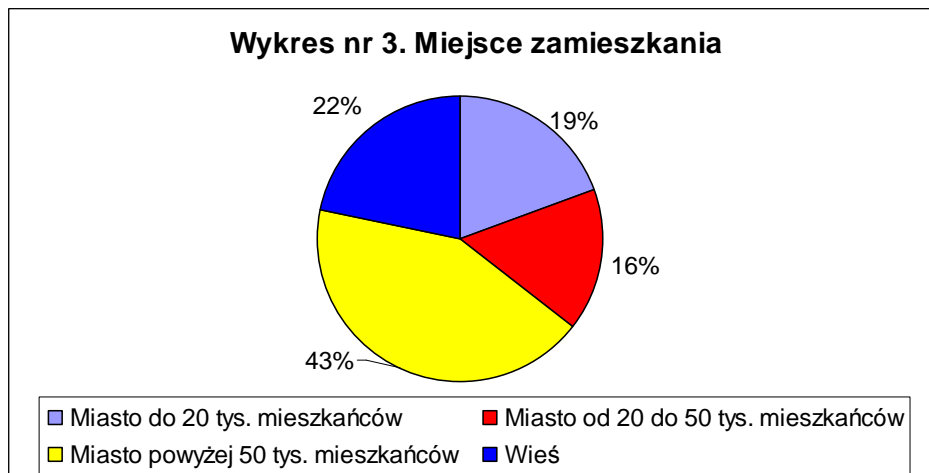

Większość badanych to osoby młode, poniżej 40 roku życia (57 % ogólnej liczby badanych). Przeciętny wiek respondenta wynosił 38 lat. Najmłodszy badani mieli 19 lat (4 osoby), najstarszy – 70 lat (jedna osoba).

20 osób nie wpisało w ankiecie wieku. Dla tych osób przyjęto średnią wieku dla całej badanej zbiorowości. Strukturę wiekową respondentów obrazuje wykres nr 2.

Ankiety badawcze rozsyłane były zarówno do miejskich jak i wiejskich ośrodków pomocy społecznej oraz urzędów pracy. Na wykresie nr 3 pokazane zostało zróżnicowanie badanych osób pod względem miejsca zamieszkania.

Jak widać na wykresie, większość badanych to mieszkańcy miast (78 %), w tym aż 59 % zamieszkiwało w miastach powyżej 20 tysięcy mieszkańców. Dostępność infrastruktury komunikacyjnej w dużych miastach ułatwia osobom niepełnosprawnym dotarcie do instytucji zajmujących się aktywizacją zawodową tej grupy (ośrodki pomocy społecznej, urzędy pracy, organizacje pozarządowe). Właśnie do tych instytucji rozsyłane były ankiety badawcze, o których wypełnienie prosiły one swoich niepełnosprawnych klientów. Stąd tak duży odsetek badanych mieszkających w miastach.

Niepełnosprawni mieszkańcy wiejskich terenów województwa mazowieckiego wykazują się dużo większą biernością. Mają oni większe problemy z dotarciem do instytucji, w których mogliby uzyskać niezbędne informacje dotyczące ofert pracy lub ofert szkoleniowych. Udanie się do ośrodka pomocy społecznej lub urzędu pracy wymaga często korzystania z pomocy innych osób, co jest zwykle znacznym problemem, gdyż rodziny niepełnosprawnych mieszkańców małych miejscowości nie mają wystarczająco dużo czasu aby pomóc swoim podopiecznym w poszukiwaniu pracy.

Na terenach wiejskich znacznie słabsza jest również aktywność instytucji zajmujących się aktywizacją zawodową osób niepełnosprawnych. Powiatowe Urzędy Pracy, mające swoje siedziby w miastach, skupiają się na obsłudze klientów, którzy są w stanie do nich dotrzeć. Nie dysponują one możliwościami dotarcia do niepełnosprawnych klientów mieszkających na wsi. Ponadto w większości urzędów pracy nie ma wydzielonych stanowisk do obsługi osób niepełnosprawnych, a zadania te są łączone z innymi obowiązkami poszczególnych pracowników tych instytucji.

Z kolei działania ośrodków pomocy społecznej w gminach wiejskich ukierunkowane są na pomoc socjalną dla osób niepełnosprawnych. Tylko niewielka liczba OPS działających na terenach wiejskich orientuje się w sytuacji osób niepełnosprawnych na rynku pracy oraz dysponuje ofertami aktywizacyjnymi dla nich.

Kolejną przyczyną bierności zawodowej osób niepełnosprawnych z terenów wiejskich jest ograniczony dostęp do Internetu oraz brak organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych w ich miejscu zamieszkania.

Poniższa tabela pokazuje zróżnicowanie badanej grupy według powiatów.

Tabela nr 1. Badani respondenci według powiatów

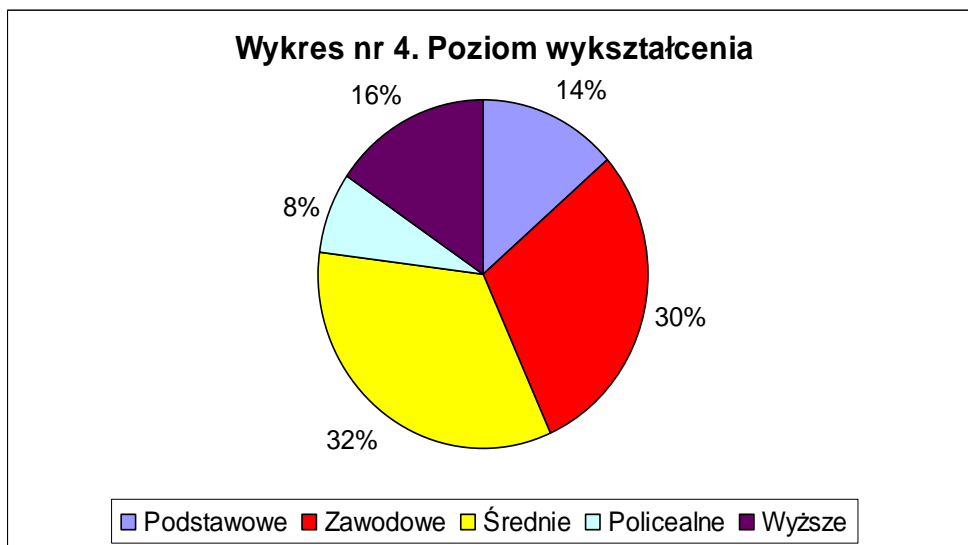
Powiat	Liczba osób
Nie podano powiatu	108
Białobrzeski	1
Ciechanowski	10
Garwoliński	7
Grodziski	5
Grójecki	12
Kozienicki	14
Legionowski	1
Lipski	2
M. St. Warszawa	98
Mazowiecki ???	67
Miński	3
Mławski	9
Nowodworski	6
Otwocki	3
Piaseczyński	14
Płocki	6
Płoński	8
Pruszkowski	3
Przasnyski	9
Przysuski	7
Pułtowski	9
Radomski	26
Siedlecki	13
Sochaczewski	2
Sokołowski	17
Węgrowski	7
Wołomiński	6
Wyszowski	1
Zwoleński	22
Żuromiński	5
Żyrardowski	1
Razem	502

108 osób, które brały udział w badaniu z nie wiadomych przyczyn nie podało w ogóle nazwy powiatu, w którym mieszka. Biorąc pod uwagę odpowiedzi na pytanie o miejsce zamieszkania, większość z tych osób podała iż mieszka w mieście powyżej 20 tysięcy mieszkańców (70 osób). Natomiast 14 osób zadeklarowało, iż mieszka na wsi.

67 osób w rubryce powiat wpisało „mazowiecki”, podczas gdy takiego powiatu w ogóle nie ma. Aż 65 osób z tej grupy zadeklarowało jednocześnie, że mieszka w mieście powyżej 20 tys. mieszkańców. Można przypuszczać, że są to miasta na prawach powiatu.

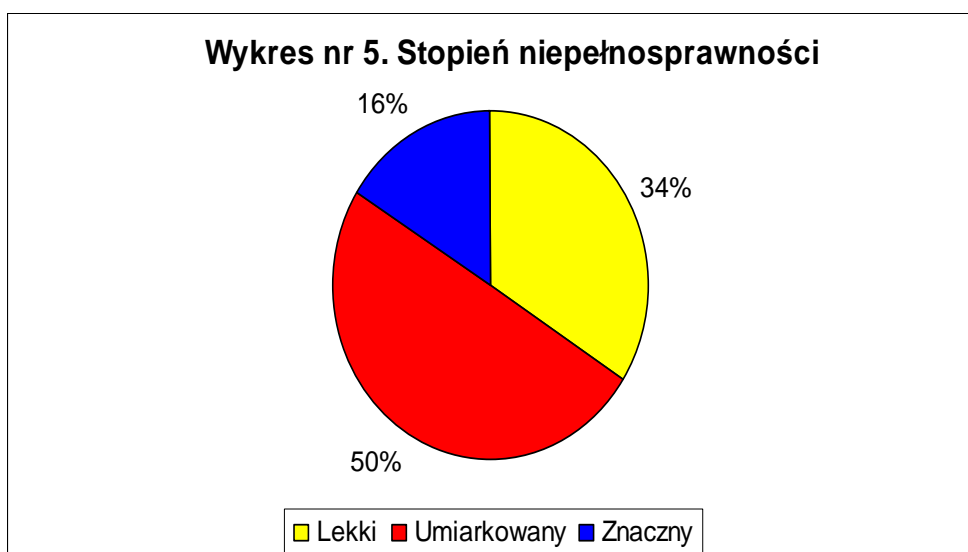
Tak duża liczba osób (175 osób), które nie udzieliły lub udzieliły niewłaściwej odpowiedzi na pytanie o to, w którym powiecie mieszkają nie pozwala na to, aby zróżnicowanie badanych według powiatów było zasadnym kryterium w dalszej analizie wyników badania.

Wykres nr 4 obrazuje poziom wykształcenia badanych osób niepełnosprawnych.

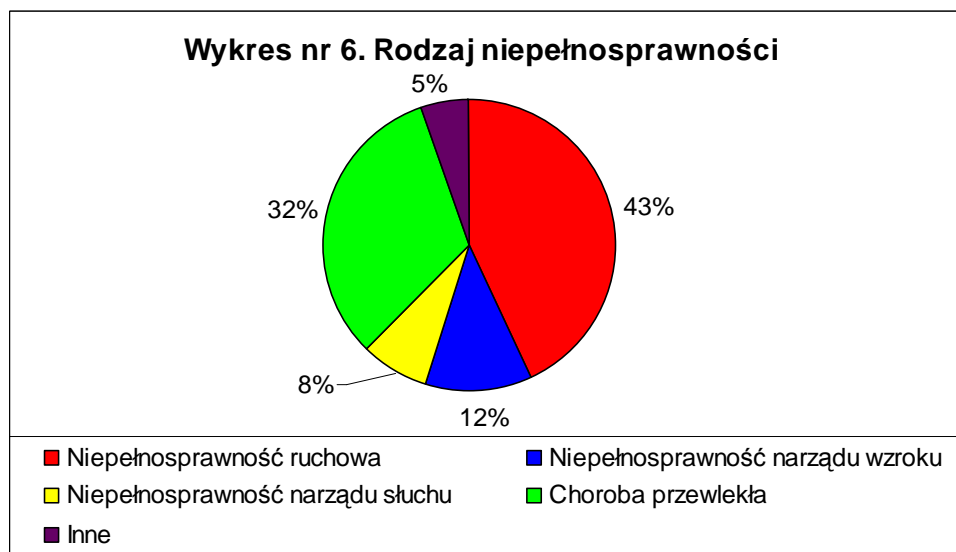

Większość badanych osób legitymowało się wykształceniem średnim lub zawodowym. Tylko 16 % badanych posiadało wyższe wykształcenie. Tak niska liczba osób z wyższym wykształceniem może być wynikiem tego, że wyższe uczelnie dopiero w ostatnich latach zaczęły się otwierać na przyjmowanie niepełnosprawnych studentów. We wcześniejszych latach edukacja osób niepełnosprawnych kończyła się na poziomie szkoły zawodowej lub średniej mieszczących się w placówkach szkolno - rehabilitacyjnych. Średnia wieku (38 lat) potwierdza tę tezę, gdyż większość osób biorących udział w badaniu ukończyła edukację co najmniej kilkanaście lat temu.

Na wykresie nr 5 została przedstawiona struktura badanych w zależności od stopnia niepełnosprawności.

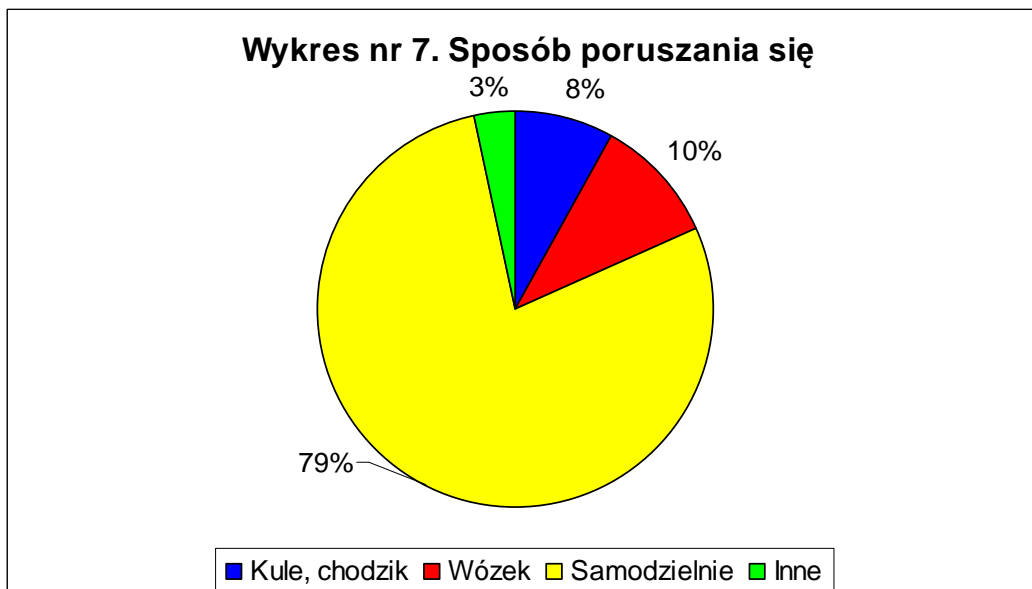

Z kolei wykres nr 6 prezentuje rodzaje niepełnosprawności jakie występowały u badanych osób.

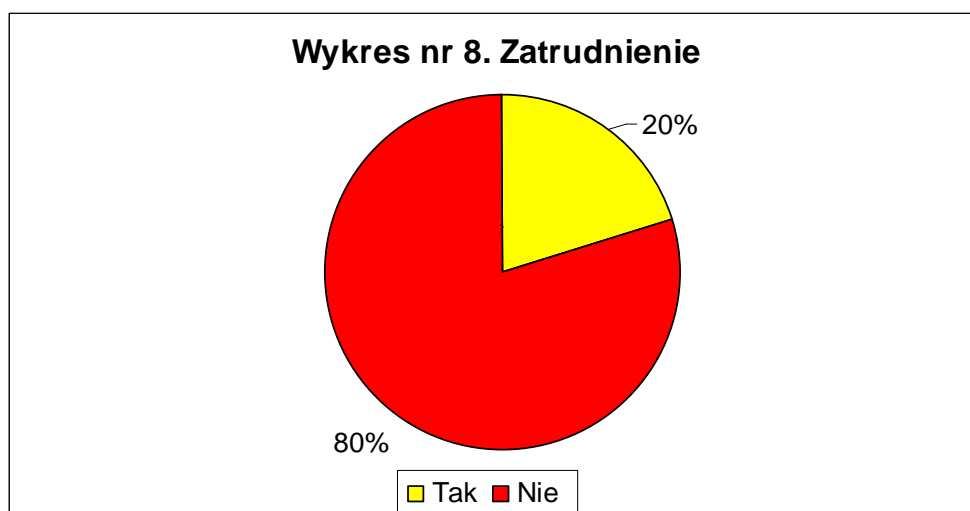

Zdecydowana większość badanych to osoby z lekkim lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Tylko 16 % osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności wzięło udział w badaniu. 43 % badanych to osoby niepełnosprawne ruchowo. 32 % to osoby z chorobami przewlekłymi, wśród których najczęściej wymieniane były choroby psychiczne, choroby układu krążenia, niepełnosprawność umysłowa oraz epilepsja. 12 % respondentów deklaroowało niepełnosprawność narządu wzroku, a 8 % uszkodzenie narządu słuchu.

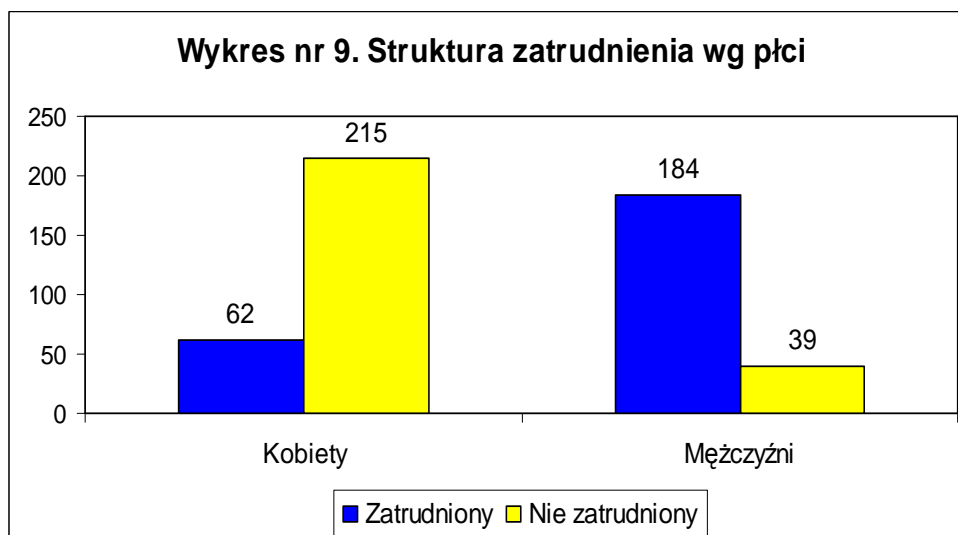
Na pytanie o sposób poruszania się odpowiedziały 202 osoby spośród wszystkich badanych. Większość osób poruszała się samodzielnie (158 badanych). 21 osób poruszało się na wózku inwalidzkim, a 16 o kulach lub przy pomocy chodzika. Ankietowani wymieniali również inne sposoby poruszania się, takie jak rower czy samochód. Jedna z osób napisała, iż zamawia lektykę. W Polsce jest to dość rzadki sposób przemieszczania się, ale jeśli umożliwia on osobie niepełnosprawnej dotarcie do pracy i normalne funkcjonowanie w społeczeństwie, to jest on jak najbardziej wskazany. Wykres nr 7 prezentuje procentową strukturę odpowiedzi na pytanie o sposób poruszania się.

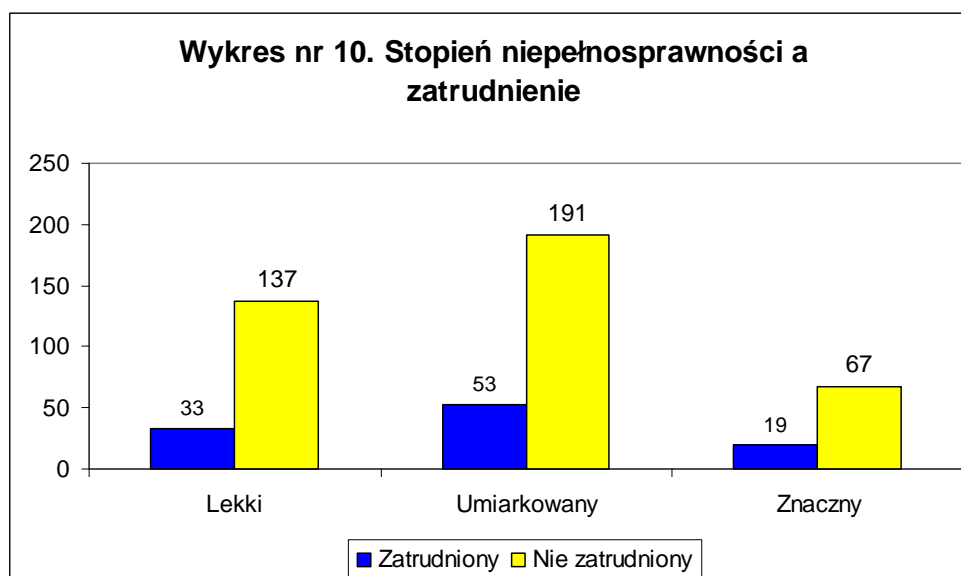
Następnie badane osoby niepełnosprawne odpowiadały na pytania dotyczące zatrudnienia. Na pytanie „Czy jest Pan/i zatrudniona/y ?” odpowiedzi udzieliło 498 ankietowanych. 397 osób odpowiedziało, że nie pozostaje w żadnym stosunku pracy, a pozostała część badanych, czyli 101 osób zadeklarowało, że są zatrudnieni. Procentową strukturę odpowiedzi prezentuje wykres nr 8.

Wśród zatrudnionych osób zdecydowanie przeważali mężczyźni niż kobiety. Biorąc pod uwagę fakt, iż w badaniu brało udział więcej kobiet niż mężczyzn (patrz wykres nr 1), należy stwierdzić, iż niepełnosprawnym mężczyznom łatwiej jest uzyskać i utrzymać zatrudnienie niż niepełnosprawnym kobietom. Może to wynikać z faktu, że kobiety znacznie częściej poświęcają czas na wychowywanie dzieci oraz zajmowanie się domem. Struktura zatrudnienia wg płci została pokazana na wykresie nr 9.

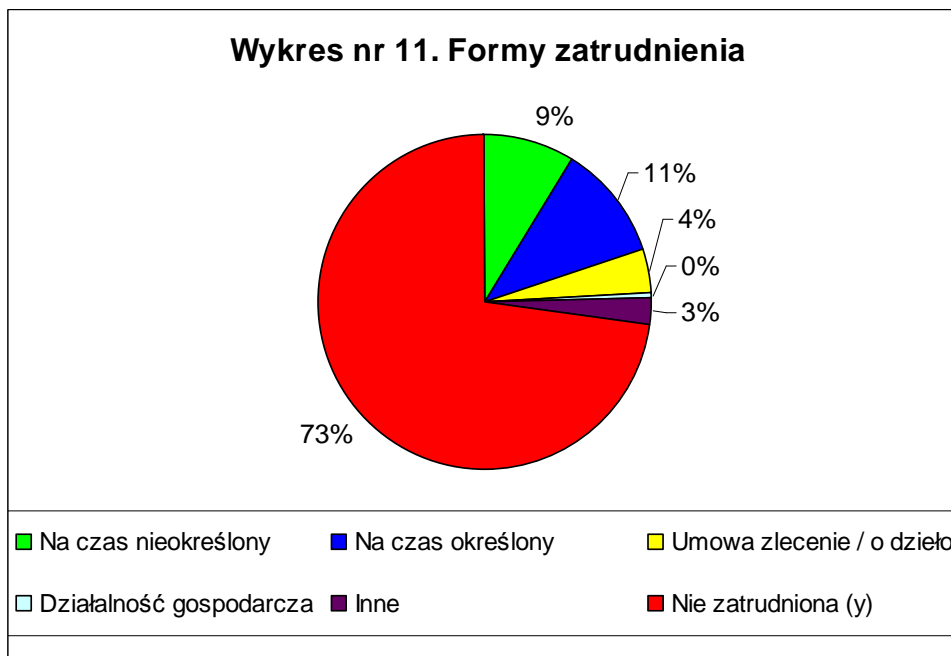
Większość zatrudnionych osób, to osoby z lekkim i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Wynika to przede wszystkim z tego, że tylko 16 % ogółu badanych osób posiadało znaczny stopień niepełnosprawności. Jednak analizując procentowy udział zatrudnionych w zależności od stopnia niepełnosprawności można zauważyć, że był on równomierny i wynosił nieco ponad 25 % dla każdej grupy posiadającej określony stopień niepełnosprawności. Zależność posiadania zatrudnienia od stopnia niepełnosprawności przedstawiona została na poniższym wykresie.

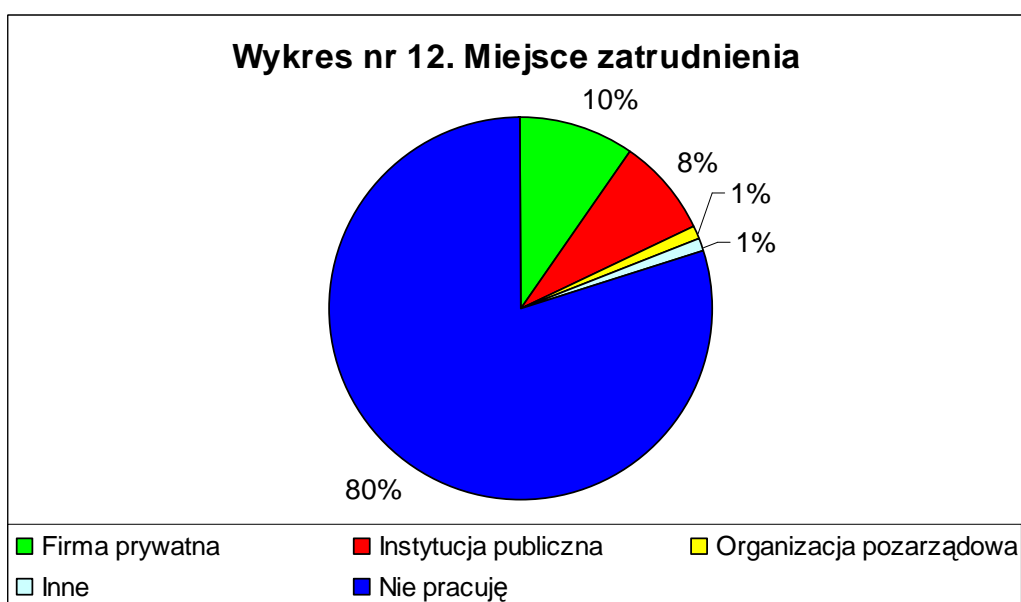
Na pytanie o formę zatrudnienia odpowiedziało 467 respondentów. Spośród tej grupy aż 340 osób nie jest nigdzie zatrudnionych⁴, 53 osoby mają podpisane umowy o pracę na czas określony. 41 osób pozostaje zatrudnionych na umowę o pracę na czas nieokreślony, 19 osób pracuje na umowę zlecenie bądź o dzieło. Niewielka liczba respondentów, bo tylko 2 osoby prowadzi własną działalność

⁴ Różnica między liczbą odpowiedzi „Nie jestem zatrudniony” w pytaniu o formę zatrudnienia (pytanie nr 11 w ankiecie) a liczbą odpowiedzi „Nie” na pytanie 10: „Czy jest Pani / Pan zatrudniona / y” wynika z tego, iż część osób, które odpowiedziały na pytanie 10 nie udzieliła żadnej odpowiedzi na pytanie 11.

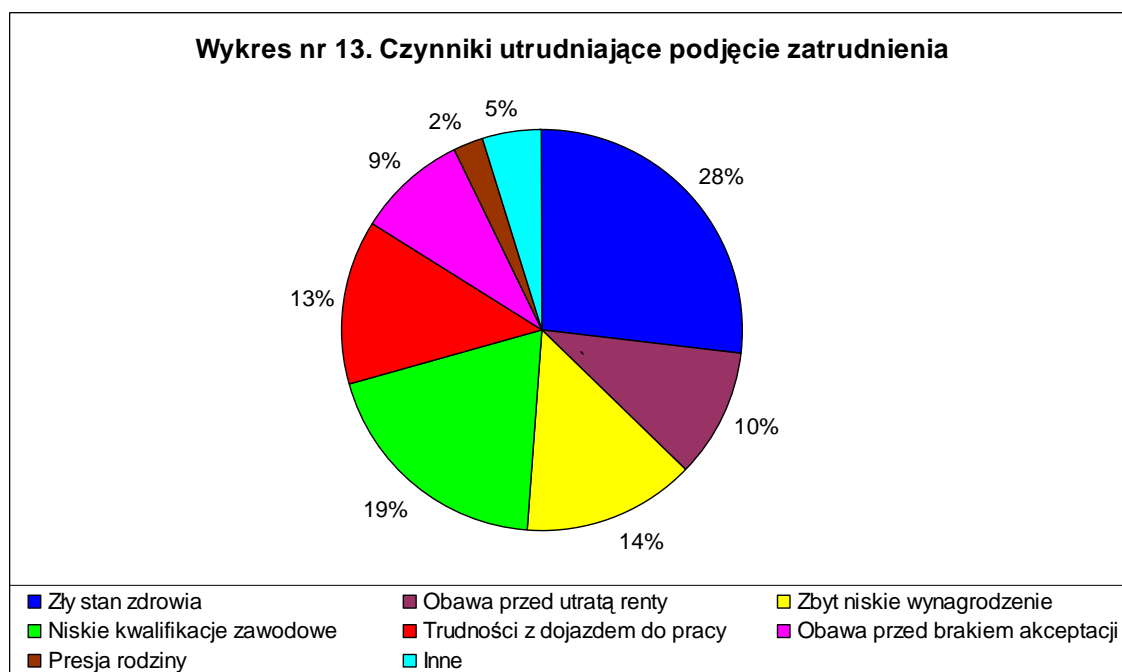
gospodarczą. Wynika z tego, że osoby niepełnosprawne boją się podejmować ryzyko pracy na własny rachunek, ponieważ wiąże się to z wieloma formalnościami i większym wysiłkiem w dążeniu do osiągnięcia sukcesu. Osoby niepełnosprawne boją się podejmować działalności gospodarczej nawet pomimo zachęt w postaci nie oprocentowanych pożyczek ze środków PFRON. Zdecydowanie bardziej wolą być zatrudniani na umowy o pracę, gdyż oznacza to dla nich poczucie większej stabilizacji. Procentowy rozkład badanych w zależności od formy zatrudnienia pokazany jest na wykresie nr 11.

49 osób pracuje w firmach prywatnych, zaś 41 osób znalazło zatrudnienie w instytucjach publicznych. Natomiast niewielka liczba ankietowanych, bo tylko 5 osób pracuje w organizacjach pozarządowych. Badani również i w tym pytaniu nie wyjawili innych miejsc pracy oprócz tych, które wcześniej zostały omówione.

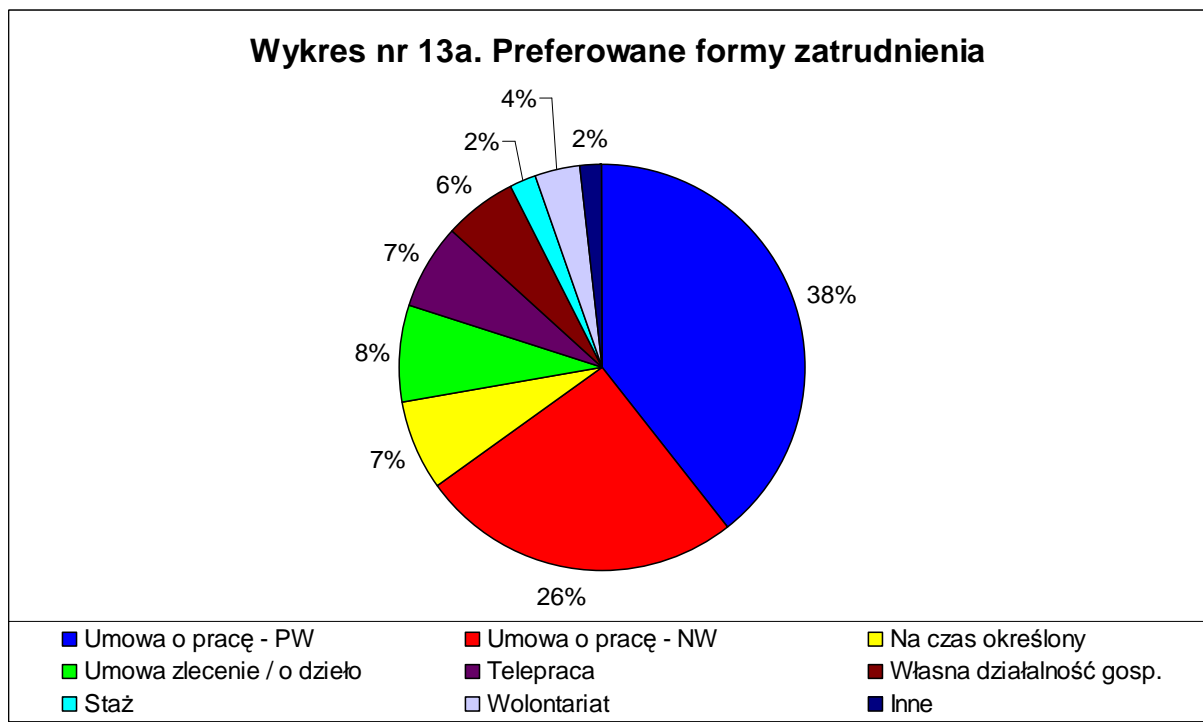
Na pytanie o czynniki utrudniające podjęcie zatrudnienia każdy z ankietowanych mógł udzielić więcej niż jednej odpowiedzi. 208 osób upatruje problemy związane z podjęciem pracy w złym stanie zdrowia, a 151 osób w swoich zbyt niskich kwalifikacjach zawodowych. Duża część ankietowanych (108 osób) nie chce podjąć zatrudnienia ponieważ wynagrodzenie jest zbyt niskie, natomiast 104 osoby odpowiedziały, że nie podejmują pracy z powodu trudności w dojazdach do pracy. 80 osób obawia się utraty renty wskutek podjęcia zatrudnienia. Wśród czynników utrudniających podjęcie pracy wymienianych przez ankietowanych dość istotny jest również lęk przed brakiem akceptacji w miejscu pracy. Taki pogląd ma 69 osób. 18 osób uważa, że presja ze strony rodziny jest również tym czynnikiem, który nie mobilizuje ich do szukania pracy. 37 osób podało inne powody, które utrudniają im pojecie pracy. Wśród najczęściej wymienianych były: konieczność opieki nad dzieckiem, brak ofert pracy odpowiednich do kwalifikacji i wieku badanych osób oraz niechęć pracodawców do zatrudniania osób z określonymi niepełnosprawnościami. Rozkład procentowy udzielonych odpowiedzi obrazuje wykres nr 13.

Na pytanie o preferowaną formę zatrudnienia ankietowani mogli udzielić więcej niż jednej odpowiedzi. Największa część z nich, bo aż 240 osób, wybrałoby zatrudnienie na umowę o pracę w pełnym wymiarze godzin⁵, zaś 156 osób wolałoby pracować na umowę o pracę w niepełnym wymiarze godzin. Pozostała część ankietowanych (47 osób) wybrałaby zatrudnienie w formie umowy o dzieło lub zlecenie. 41 osób chętnie podjęłoby zatrudnienie w formie telepracy bądź podpisałoby umowę o pracę na czas określony (45 osób). 36 osób zadeklarowało chęć założenia własnej działalności gospodar-

⁵ W legendzie do wykresu nr 14 na stronie 13 objaśnienie „Umowa o pracę – PW” oznacza umowę o pracę w pełnym wymiarze godzin (zgodnie z kodeksem pracy jest to 7 godzin dla osób z umiarkowanym i znacznym stopniem niepełnosprawności), natomiast objaśnienie „Umowa o pracę – NW” – umowę o pracę w niepełnym wymiarze godzin.

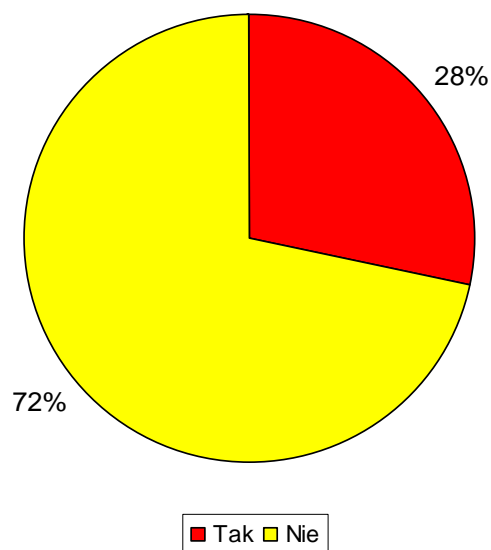
czej. 22 osoby chętnie podjęłyby się pracy wolontariackiej, natomiast 12 skorzystałoby z formuły płatnych staży. Wśród innych form pracy (11 osób) najczęściej wymieniana była praca chałupnicza. Poniżej przedstawiono procentową strukturę preferowanych form zatrudnienia. Wynika stąd, że większość osób wyraża chęć podjęcia zatrudnienia na umowę o pracę. Zatem przyczyną wysokiego bezrobocia wśród ankietowanych (80 %) nie jest ich niechęć do podjęcia pracy ale inne czynniki wymienione przy okazji analizy wykresu nr 13, takie jak: zły stan zdrowia, niskie kwalifikacje zawodowe, czy też obawa przed utratą renty.

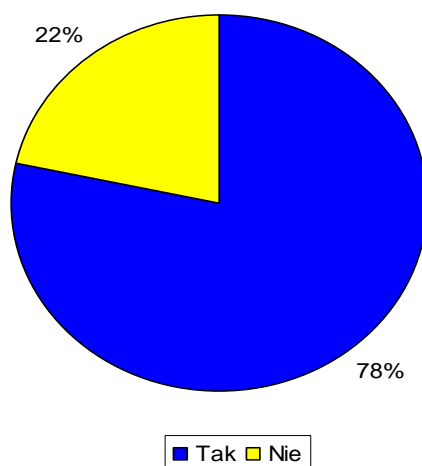
Na pytanie, czy badani brali udział w różnego rodzaju szkoleniach podwyższających kwalifikacje zawodowe, odpowiedziały 492 osoby. Większość ankietowanych (353 osoby) odpowiedziało, że nigdy nie uczestniczyły w żadnym szkoleniu. Osób, które skorzystały z ofert szkoleniowych było 139.

Ponad trzy czwarte badanych (386 osób) jest zainteresowanych podwyższaniem swoich kwalifikacji zawodowych poprzez udział w różnego typu szkoleniach. Jak widać, liczba osób zainteresowanych udziałem w szkoleniach jest wyższa od liczby osób, które w ogóle nie uczestniczyły w żadnym szkoleniu. Oznacza to, że część osób, które odbyły już jakieś szkolenia, nadal chce doskonalić swoje kwalifikacje zawodowe.

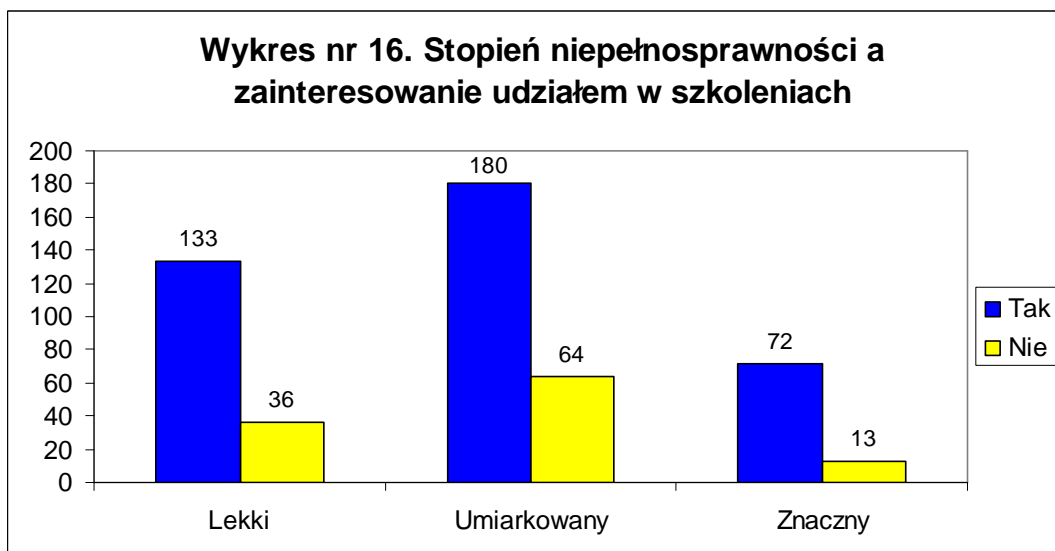
Wykres nr 14. Czy brał (a) Pan (i) udział w szkoleniach

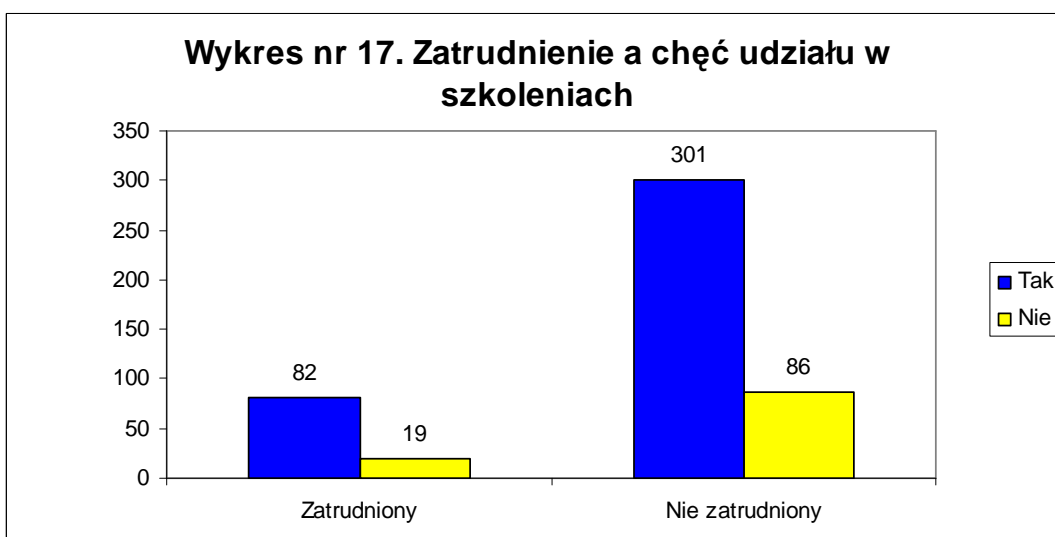
Wykres nr 15. Zainteresowanie udziałem w szkoleniach

Na zainteresowanie udziałem w szkoleniach nie ma wpływu stopień niepełnosprawności. W grupie osób z lekkim stopniem niepełnosprawności 78,7 % zainteresowanych było udziałem w szkoleniach podwyższających kwalifikacje zawodowe. Dla umiarkowanego i znacznego stopnia niepełnosprawności wskaźniki te wynosiły odpowiednio 73,8 % oraz 83,7 %. Stąd widać, że zainteresowanie niepełnosprawnych mieszkańców województwa mazowieckiego szkoleniami zawodowymi jest bardzo duże.

Należałoby przypuszczać, że większe zainteresowanie udziałem w szkoleniach będzie wśród osób niepełnosprawnych pozostających bez pracy. Tymczasem odsetek osób zatrudnionych i wyrażających chęć udziału w szkoleniach wynosi 81,2 % i jest nieznacznie wyższy niż wśród osób pozostających bez pracy – 77,8 %.

Następnie ankietowani zostali zapytani o zainteresowanie udziałem w szkoleniach przygotowujących do pracy w konkretnych zawodach. Ankieta zawierała listę szkoleń, spośród których badane osoby mogły wybrać najbardziej odpowiednie do ich potrzeb. Poniższa tabela prezentuje rozkład preferencji respondentów w zakresie szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe.

Tabela nr 2. Zainteresowanie osób niepełnosprawnych udziałem w szkoleniach podnoszących kwalifikacje zawodowe

Rodzaj szkolenia	Liczba zainteresowanych osób
Podstawy obsługi komputera	194

Jak rozpocząć własną działalność gospodarczą	100
Grafika komputerowa	109
Zarządzanie kadrami	79
Projektowanie stron www	97
Pracownik ochrony	36
Podstawy księgowości	64
Pracownik biurowy	95
Umiejętności interpersonalne oraz techniki negocjacyjne	53
Podstawy tworzenia i zarządzania projektami	46
Kurs prawa jazdy	78
Podstawy marketingu i PR	48
Gospodarka magazynowa	32
Techniki efektywnej sprzedaży	23

Największym zainteresowaniem cieszą się szkolenia związane z obsługą komputera, głównie programów biurowych oraz internetu. Na drugim miejscu pod względem zainteresowania znalazło się szkolenie z zakresu grafiki komputerowej. Niewiele mniej, bo 100 uczestników badania chce się dowiedzieć jak rozpocząć własną działalność gospodarczą. Prawdopodobnie ta grupa badanej populacji widzi w pracy na własny rachunek zatrudnienie dające największą satysfakcję pod względem finansowym oraz szansę na samorealizację. Może to wynikać z faktu, że bardzo często osobom niepełnosprawnym oferuje się najniższe wynagrodzenie nie bacząc na ich kompetencje oraz wykształcenie.

Zainteresowanie szkoleniami z zakresu księgowości, marketingu i PR, zarządzania projektami oraz technik negocjacyjnych było dużo mniejsze.

78 respondentów zainteresowanych jest udziałem w kursie prawa jazdy. Dzięki temu oraz możliwości uzyskania pożyczki na zakup samochodu z PFRON zwiększyłaby się ich szansa na zatrudnienie, ponieważ wielu nie pracuje, ze względu na trudności z dojazdem do miejsca pracy.

Szkolenia z zakresu księgowości oraz zarządzania kadrami wybierały najczęściej osoby mające średnie, policealne bądź wyższe wykształcenie.

Badani mogli również zaproponować szkolenia spoza listy znajdującej się w ankiecie. Najczęściej podawanym szkoleniem w rubryce „inne” był język angielski oraz języki obce. W tej części wyrażano również chęć udziału w szkoleniach dotyczących zaawansowanej obsługi programów komputerowych takich jak oprogramowanie kadrowo-płacowe czy też tworzenie stron internetowych i grafiki komputerowej na wysokim poziomie. Pojawiło się również zapotrzebowanie na szkolenia techniczne: mechanik, hydraulik. Dwie osoby chętnie wzięłyby udział w szkoleniach na głównego księgowego oraz doradcę podatkowego. 1 osoba chciała by wziąć udział w szkoleniu przygotowującym do pracy notariusza.

Niektóre kobiety biorące udział w badaniu preferują szkolenia w takich zawodach jak fryzjerka, sprzątaczką, krawcową, kelnerką czy też opiekunką do dzieci.

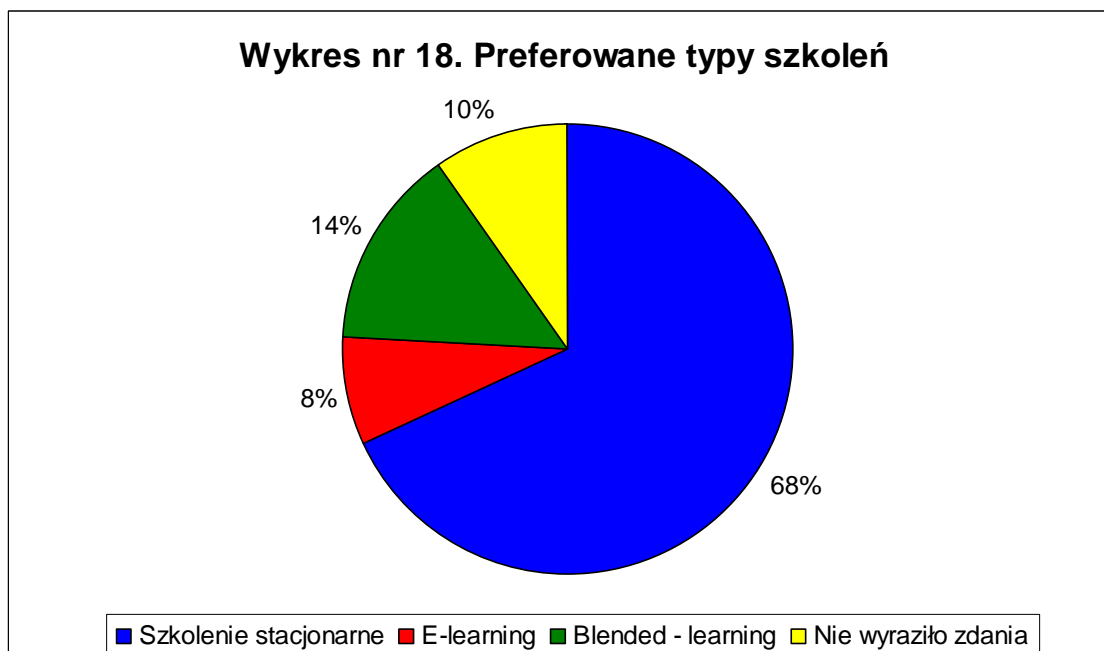
Pojawiły się również deklaracje wzięcia udziału w kursie przygotowawczym do matury i na studia. Z wykresu nr 4 wynika, że 30 % badanych ma wykształcenie zawodowe. Te osoby najczęściej posiadają kwalifikacje w zawodach, na które nie ma obecnie popytu na rynku pracy. Dlatego część z nich jest zainteresowanych zdaniem matury oraz podjęciem wyższych studiów. Upatrują oni w tym możliwości zdobycia nowego zawodu, co ułatwi im znalezienie zatrudnienia.

Zainteresowanie kursem przygotowawczym na studia wynika z faktu, że tylko 16 % badanych posiada wyższe wykształcenie. Jest to spowodowane prawdopodobnie tym, że większość osób niepełnosprawnych miało indywidualny tryb nauczania w szkole podstawowej i średniej. Z dotychczasowych doświadczeń i kontaktów Fundacji „Normalna Przyszłość” z uczelniami wyższymi wynika, że osoby niepełnosprawne po nauczaniu indywidualnym są gorzej przygotowane pod względem merytorycznym do egzaminów na studia. Dlatego ważne jest, aby umożliwić tym osobom przygotowanie do egzaminów na studia i zdobycie wyższego wykształcenia, co znacznie zwiększy ich szanse na rynku pracy.

Niektóre osoby w ramach szkoleń zawodowych wybrałyby warsztaty literackie, malarskie lub artystyczne, naukę gry na instrumentach muzycznych czy też studia filmowe - fotografia w akademii filmowej w Łodzi. Jako preferowane szkolenia podano także ogrodnictwo, układanie kwiatów oraz kurs z zakresu rolnictwa. Dwóch uczestników badania zadeklarowało udział w szkoleniu dotyczącym segregacji odpadów.

Rozwój technologii informatycznych powoduje, że coraz bardziej powszechne stają się szkolenia dostępne przez internet. Jest to forma wymagająca dużo większej samodyscypliny od uczestników szkolenia, ale również umożliwiająca osobom mającym problemy z mobilnością dostęp do zdobycia interesującej ich wiedzy oraz kwalifikacji.

Zapytaliśmy zatem uczestników badania o preferowaną przez nich formę szkolenia. Struktura udzielonych odpowiedzi przedstawiona została na wykresie nr 18.

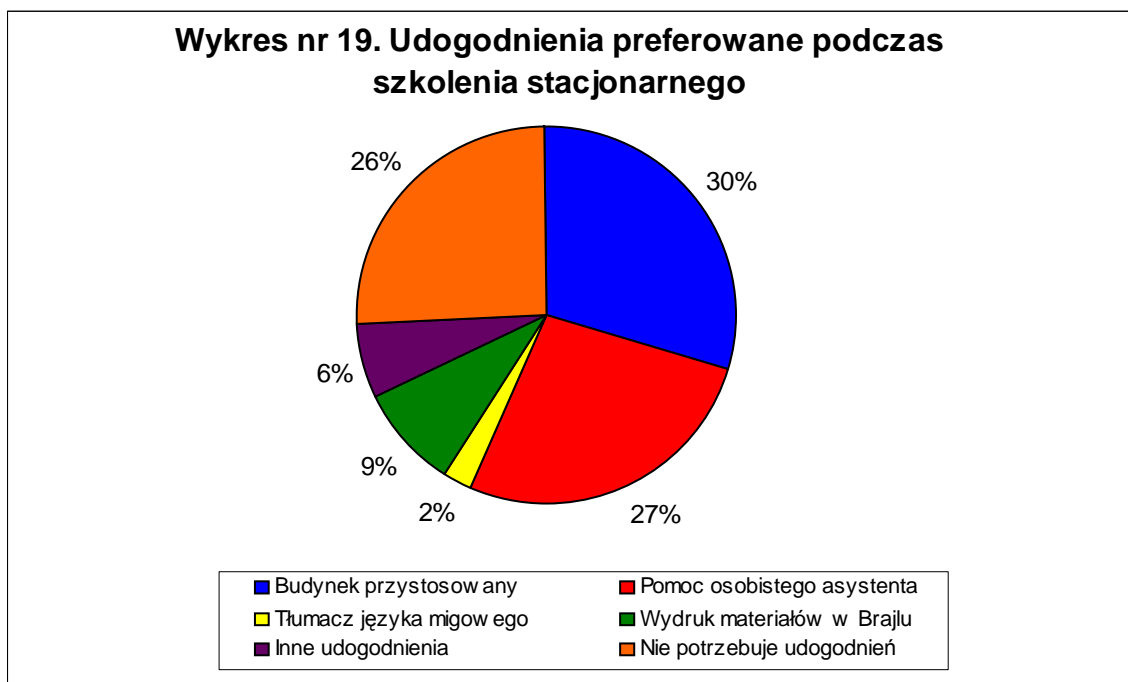
Zdecydowana większość (341 osób) wybrała szkolenia stacjonarne jako najbardziej dogodną formę szkolenia. Taka sytuacja może świadczyć o chęci bezpośredniego kontaktu osób niepełnosprawnych z pozostałymi uczestnikami szkolenia oraz trenerami. Podczas kursu stacjonarnego istnieje również możliwość bezpośredniego poznania innych uczestników oraz wymiany poglądów i polemiki. Sprzyja to przełamywaniu obaw przed kontaktami z otoczeniem. Poza tym w grupie pod okiem wykładowców dużo łatwiej się zmotywować.

72 osoby za najdogodniejsze uważa szkolenia typu Blended-learning, czyli połączenie kursów zdalnych ze stacjonarnymi.

Najmniej osób bo tylko 40 spośród badanych wybrało szkolenia zdalne. Prawdopodobnie ten typ kursów tak mało respondentów, ponieważ jego uczestnicy nie mają możliwości integracji z innymi co powoduje, że nadal pozostają w poczuciu alienacji.

Następnie zapytano badanych o udogodnienia, które umożliwiłyby im udział w szkoleniach stacjonarnych. Wykres nr 19 prezentuje rozkład uzyskanych odpowiedzi.

Wykres nr 19. Udogodnienia preferowane podczas szkolenia stacjonarnego

30 % ankietowanych zadeklarowało, że dużym ułatwieniem byłby dla nich udział w szkoleniu stacjonarnym odbywającym się w przystosowanym budynku. Poruszanie się w budynku pozbawionym barier architektonicznych jest korzystne nie tylko dla osób niepełnosprawnych ruchowo, ale również dla osób niewidzących lub słabo widzących a także z chorobami przewlekłymi. Dla 27 % badanych ważna jest pomoc osobistego asystenta podczas kursu. Asystent miałby pomagać uczestnikom w przemieszczaniu się w miejscu szkolenia, sporządzaniu notatek oraz czynnościach warsztatowych, których niepełnosprawny uczestnik nie byłby w stanie samodzielnie wykonać. Pomoc asystenta podczas szkolenia jest szczególnie ważna w przypadku osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, które niejednokrotnie uzależniają od tego możliwość swojego udziału w szkoleniu stacjonarnym.

Wydruk materiałów w Brailu byłby pomocny dla 9 % badanej populacji. 12 osób spośród ankietowanych pragnie aby na szkoleniu zatrudniono tłumacza języka migowego. Jako inne udogodnienia najczęściej podawano lokalizację miejsca szkolenia w pobliżu miejsca zamieszkania. Ponadto uczestnicy badania chcą aby na kursach były dostępne materiały zawierające treść szkolenia oraz aby wiedza była przekazywana w sposób komunikatywny.

Powyższe obserwacje wskazują na fakt, że zdecydowana większość niepełnosprawnych mieszkańców województwa mazowieckiego jest zainteresowanych udziałem w różnego rodzaju szkoleniach podwyższających kwalifikacje zawodowe. Jednak chęć udziału w szkoleniach w niskim stopniu przekłada się na rzeczywiste poszukiwanie ofert szkoleniowych w instytucjach rynku pracy. Tylko 168 osób (33 % badanej populacji) poszukiwało ofert szkoleniowych. Pozostała część pomimo zadeklarowanej chęci udziału w szkoleniach, nie była zainteresowana poszukiwaniem konkretnych ofert.

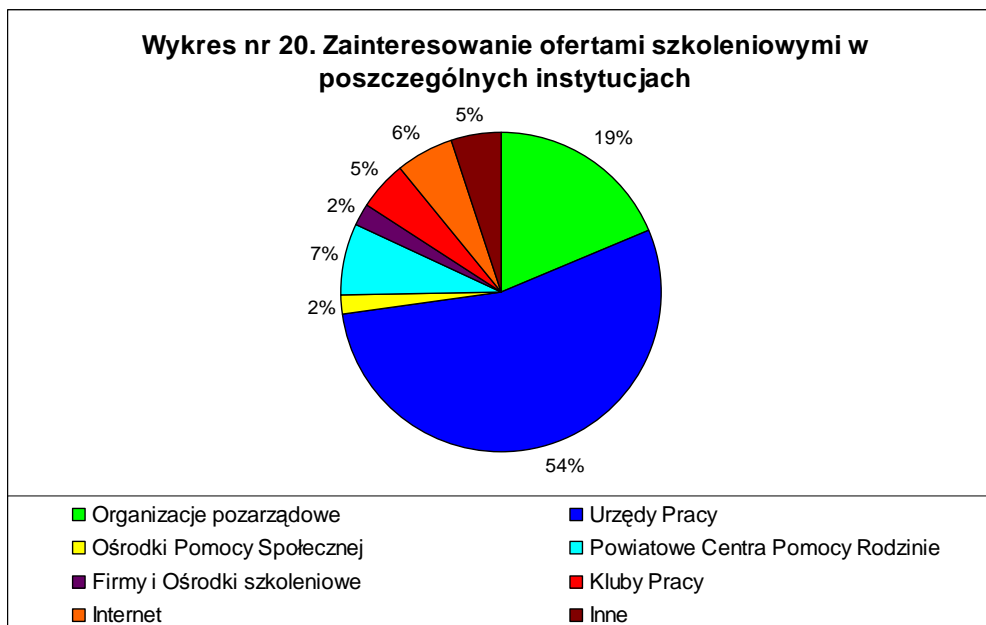
Tak niska aktywność w poszukiwaniu ofert szkoleniowych wynika z faktu, że mało osób wierzy w to, iż udział w szkoleniu poprawi ich sytuację na rynku pracy. Aby szkolenia były efektywne, powinny być połączone ze stażami, w których udział pozwalałby na wykorzystanie umiejętności zdobytych podczas szkolenia w praktyce oraz zwiększał szanse na podjęcie zatrudnienia. Niestety, nie zawsze tak jest. Badani sygnalizowali, że często oferuje się osobom niepełnosprawnym szkolenia (np. warsztaty aktywnego poszukiwania pracy), które nic im nie dają, gdyż i tak mają oni problemy ze znalezieniem zatrudnienia.

Duży wpływ na brak aktywności osób niepełnosprawnych w zakresie poszukiwania ofert szkoleniowych oraz ofert pracy ma ich najbliższa rodzina. Członkowie rodziny nie zachęcają osoby niepełnosprawnej do podejmowania wysiłku w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych, gdyż są zdania, że osoba niepełnosprawna i tak nie jest w stanie funkcjonować na rynku pracy.

Brak zainteresowania ofertami szkoleniowymi może być też spowodowany czynnikami ekonomicznymi. Renta osoby niepełnosprawnej jest stałym źródłem jej dochodu. Jest ona niska (ok. 500 zł miesięcznie), ale w przypadku osób niepełnosprawnych mieszkających z rodzicami stanowi niebagatelne źródło dochodu dla całej rodziny. W związku z tym osobie niepełnosprawnej nie opłaca się podejmować zatrudnienia, gdyż wiąże się to z dodatkowym wysiłkiem. Ponadto, po przekroczeniu określonego progu dochodowego będzie ona zmuszona do zawieszenia renty. Osoby niepełnosprawne chętniej podejmowałyby zatrudnienie, gdyby mogły otrzymywać wynagrodzenie na zadowalającym ich poziomie (1500 – 2000 złotych) lub gdyby został podwyższony próg dochodowy zmuszający do zawieszenia renty socjalnej.

Niektórzy spośród badanych osób niepełnosprawnych, chcieliby podjąć zatrudnienie, gdyby rynek pracy się dopasował się do ich kwalifikacji. Niestety powinno być odwrotnie. Występują niepełnosprawni, którzy nie chcą zdobywać nowych kwalifikacji, gdyż uważają, że te, które posiadają powinny im wystarczyć do zatrudnienia.

Wykres nr 20 pokazuje, w jakich instytucjach badani respondenci najczęściej poszukiwali ofert szkoleniowych.

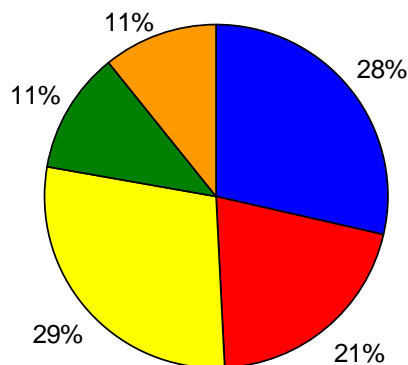
Osoby niepełnosprawne najczęściej poszukują ofert szkoleniowych w urzędach pracy oraz organizacjach pozarządowych. Są to instytucje, które najbardziej znają potrzeby tej grupy oraz dysponują największą liczbą ofert. Dysponują one również środkami na organizację szkoleń z Funduszu Pracy bądź z Europejskiego Funduszu Społecznego. Powoduje to, że mogą one zaoferować osobom niepełnosprawnym bezpłatny udział w szkoleniu. Fakt, że tak mała liczba niepełnosprawnych chce się szkolić w firmach i ośrodkach prywatnych wynika prawdopodobnie z tego, że osoby utrzymują się z niskich rent i nie stać ich na inwestowanie w swoje kwalifikacje.

Niewiele osób niepełnosprawnych poszukuje ofert szkoleniowych i ofert pracy w Powiatowych Centrach Pomocy Rodzinie. Jak wynika z badania przeprowadzonego przez Fundację na Rzecz Transportowych Usług Specjalistycznych dla Osób Niepełnosprawnych TUS, aż 65 % PCPR nie prowadzi żadnych działań aktywizujących osoby niepełnosprawne. Oferty aktywizacyjne dla osób niepełnosprawnych posiadają głównie Ośrodki Pomocy Społecznej oraz Powiatowe Urzędy Pracy.⁶

Urzędy pracy rzadko posiadają oferty szkoleniowe skierowane wyłącznie do niepełnosprawnych klientów. Z reguły dysponują ofertami kierowanymi do ogółu klientów. Jednak specyficzne potrzeby wynikające z niepełnosprawności (np. budynek pozbawiony barier architektonicznych, wydruk materiałów szkoleniowych w brajlu, itp.) powodują, że istnieje konieczność dostosowywania ofert szkoleniowych pod kątem możliwości skorzystania z nich przez osoby niepełnosprawne. Dlatego respondenci pytali byli również o stopień dostępności ofert szkoleniowych skierowanych do osób niepełnosprawnych. Wykres nr 21 obrazuje strukturę udzielonych odpowiedzi.

⁶ *Efektywność aktywizacji zawodowej i pośrednictwa pracy na rzecz osób niepełnosprawnych na terenie województwa mazowieckiego – diagnoza i rozwiązania.* Raport Fundacji na Rzecz Transportowych Usług Specjalistycznych dla Niepełnosprawnych, Warszawa, 2006 rok. Raport jest dostępny na stronie internetowej www.tus.org.pl.

Wykres nr 21. Dostępność ofert szkoleniowych dla osób niepełnosprawnych

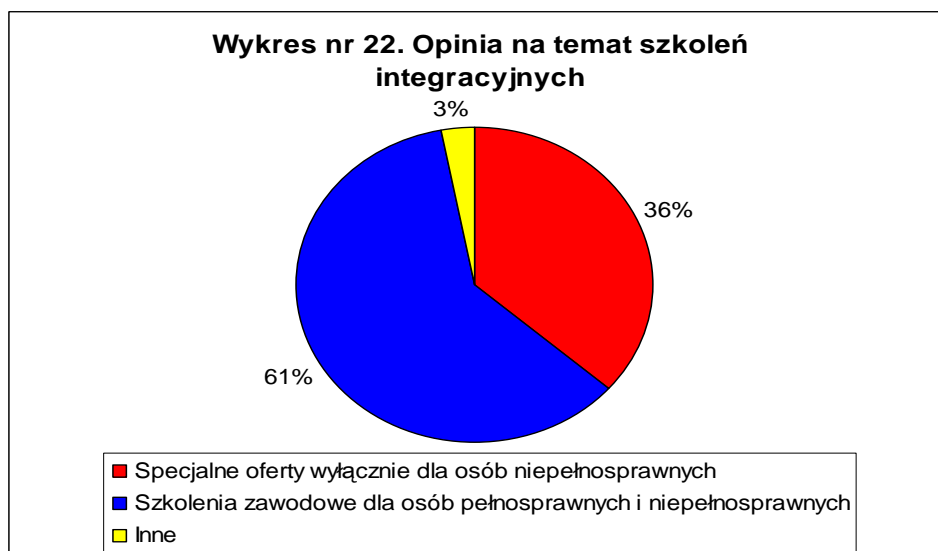

- Są oferty, ale tylko dla pełnosprawnych
- Jest dużo szkoleń dla pełnosprawnych i niepełnosprawnych
- Nie ma ofert szkoleniowych
- Ma inne zdanie
- Nie ma zdania na ten temat

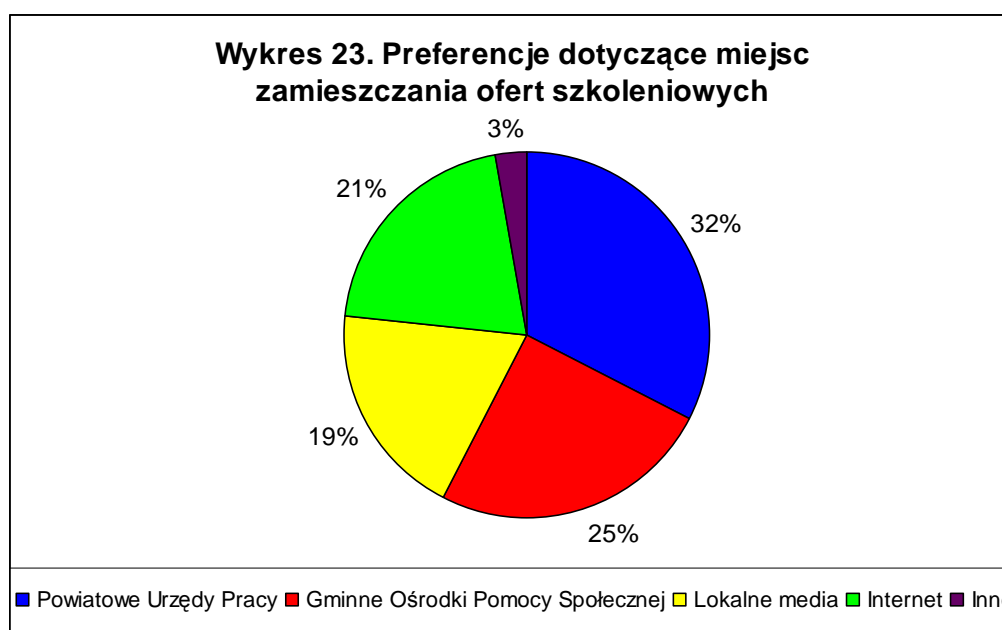
Większość badanych uważa, że w ich miejscu zamieszkania nie ma żadnych ofert szkoleniowych lub są oferty dostępne tylko dla osób pełnosprawnych. Powodem tego może być fakt, że urzędy pracy rzadko biorą pod uwagę potrzeb niepełnosprawnych klientów przy planowaniu szkoleń.

Duża liczba badanych deklaruje, że nie powinno być odrębnych szkoleń dla osób sprawnych i kierowanych wyłącznie do osób niepełnosprawnych. Szkolenia powinny być dostępne dla wszystkich, a osoby niepełnosprawne powinny mieć możliwość skorzystania podczas nich z ułatwień adekwatnych do rodzaju ich niepełnosprawności. Taka forma organizacji szkolenia ma ogromny wymiar integracyjny i pozwala przełamywać stereotypy związane z postrzeganiem osób niepełnosprawnych oraz obawy ich samych przed brakiem akceptacji ze strony ludzi sprawnych.

Zdecydowanie mniej osób uważa, że dla osób niepełnosprawnych powinny być organizowane odrębne szkolenia podnoszące kwalifikacje zawodowe. Może to wynikać z faktu, że tę grupę badanych charakteryzuje niska samoocena i obawiają się oni, że nie będą w stanie poradzić sobie na kursie integracyjnym (np. będą opóźniali pracę grupy). Osoby te boją się również braku akceptacji ze strony grupy szkoleniowej. W tej grupie znalazło się wiele osób pochodzących z małych miejscowości. Z powodu mniejszej dostępności infrastruktury w tych miejscowościach mają one ograniczone kontakty z resztą społeczności, co wzmacnia w nich poczucie inności i wstydu z powodu własnej niepełnosprawności.

Uczestników badania zapytano również o ich preferencje dotyczące miejsc, w których powinny być zamieszczane oferty szkoleniowe. Większość spośród ankietowanych uważa, że ogłoszenia powinny się znajdować w urzędach pracy oraz w gminnych ośrodkach pomocy społecznej. Rozkład preferencji dotyczących ofert szkoleniowych został zaprezentowany na wykresie nr 23.

Jako inne miejsca, gdzie powinny być dostępne informacje na ten temat podawano najczęściej organizacje pozarządowe. Niewielka grupa badanych proponowała aby oferty szkoleniowe zamieszczać na ulicy, w przychodniach czy też w sklepach, co może znaczyć, że osoby te właśnie w tych miejscach bywają najczęściej.

W ostatnim pytaniu proszono respondentów o uwagi dotyczące ankiety. Stosunkowo niewiele osób odpowiedziało na to pytanie. Wśród udzielonych odpowiedzi najczęściej pojawiały się opinie

pozytywne. Ankietowani wyrażali swoje poparcie dla działań, które mają na celu poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych na rynku pracy. Oto niektóre z nich:

„Uważam, że ankieta sporządzona jest przystępnie i umożliwi w przyszłości udogodnienia w szkoleniach i ich organizacji, jak również w podjęciu pracy”, „Uważam, że pytania są dobre, powinny dotrzeć do jak największej liczby osób”

„Tematyka ankiety bardzo dobra, uwzględniająca problemy i pozycję osób niepełnosprawnych na rynku pracy”

W pytaniu tym wyrażano również nadzieję, że dzięki tej ankiecie zostaną zorganizowane szkolenia i dzięki temu badani będą mogli podnieść swoje kwalifikacje zawodowe. „Żywię głęboką nadzieję, że ta ankieta przyczyni się do tego że w przyszłości będę miał możliwość zdobycia potrzebnych mi kursów.” „Moim zdaniem Fundacja "Normalna Przyszłość" jest organizacją, która pomoże osobom niepełnosprawnym zdobyć nowy zawód oraz zatrudnienie.”

Występowały również opinie, z których wynikało rozgoryczenie respondentów co do konieczności wypełniania kolejnej ankiety, która prawdopodobnie i tak przyniesie nikłe efekty. „Proszę wybaczyć ale jest to kolejne „bicie piany” a tak naprawdę nie robi się nic konkretnego. Gdybym miał lat dwadzieścia i był zdrowy już by mnie tu nie było albo bym czekał z biletem na lotnisku.”

Zdarzały się również negatywne wypowiedzi, jak np.:

„Pytania są zbyt powierzchowne, nie wnikają w prywatne życie osób dotkniętych niepełnosprawnością”

„Tematyka ankiety, jak sama ankieta jest ogólnikowa. Celem jak sądzę - jest zorientowanie się w skali zjawiska, jakim jest niewątpliwe niepełnosprawność w Polsce oraz wysokie bezrobocie w kręgu tych osób. Jestem pewien, że ta ankieta nie przyniesie i nie da tego, co być może było jej założeniem. Należy tylko cieszyć się, że Fundacja chce coś zrobić dla osób takich jak ja. Pozostaję w nadziei.”

„Temat słabo dostosowany do tematów wiejskich.” Ta odpowiedź jest podkreśleniem, jak wielka jest przepaść między obszarami wiejskimi a zurbanizowanymi. Potwierdzeniem tego są również takie wypowiedzi: „Pytania konkretne ale w naszej gminie szkolenia dla osób niepełnosprawnych niedostępne.”

Z przytoczonych wypowiedzi wynika, że podejmowanie działań zmierzających do zwiększenia liczby oraz dostępności szkoleń zawodowych dla osób niepełnosprawnych jest pozytywnie postrzegane przez tę grupę. Jednocześnie wiele osób niepełnosprawnych nie wierzy w realną poprawę swojej sytuacji. Uważają, że działania na rzecz aktywizacji ich środowiska nie przyniosą konkretnych efektów. Taka postawa jest zapewne skutkiem ich niskiej samooceny oraz tego, że mimo wielu kampanii

społecznych osoby niepełnosprawne nadal mają mniejsze szanse na znalezienie zatrudnienia na otwartym rynku pracy.

W celu zmiany postaw osób niepełnosprawnych i ich większego zmotywowania do aktywności na rynku pracy oraz doskonalenia umiejętności zawodowych potrzebny jest kompleksowy program działań prowadzący do zwiększenia dostępności ofert szkoleniowych oraz ofert pracy. W dużym stopniu przyczyni się to do spadku bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych i ich integracji ze społeczeństwem.

Rekomendacje

Wyniki przeprowadzonego badania potrzeb szkoleniowych osób niepełnosprawnych zamieszkałych na terenie województwa mazowieckiego prowadzą do następujących wniosków i rekomendacji dla instytucji i organizacji zajmujących się aktywizacją zawodową osób niepełnosprawnych:

1. Istnieje duże zróżnicowanie w dostępie do ofert szkoleniowych i innych instrumentów aktywizacyjnych pomiędzy niepełnosprawnymi mieszkańcami miast a osobami pochodzącymi z małych miejscowości. Spowodowane jest to głównie tym, że w miastach jest bardziej dostępna infrastruktura oraz działa większa ilość instytucji zajmujących się pośrednictwem pracy dla osób niepełnosprawnych (Powiatowe Urzędy Pracy, organizacje pozarządowe). Z kolei na terenach wiejskich często jedynymi instytucjami, do których osoby niepełnosprawne mogą się zwrócić się z prośbą o pomoc, są gminne ośrodki pomocy społecznej. Ośrodki te nastawione są głównie na pomoc socjalną dla niepełnosprawnych mieszkańców, natomiast w małym stopniu orientują się w problemach związanych z aktywnością tej grupy na rynku pracy. Efektem tego jest m. in. tak niski udział niepełnosprawnych mieszkańców małych miejscowości w badaniu. 74 % tego typu placówek nie ma specjalnie wyznaczonych stanowisk do obsługi osób niepełnosprawnych.⁷

W małych miejscowościach znacznie rzadziej działają również organizacje pozarządowe zajmujące się aktywizacją zawodową osób niepełnosprawnych. Ze względu na małą dostępność infrastruktury komunikacyjnej, niepełnosprawni mieszkańcy wsi znacznie rzadziej mogą sobie pozwolić na wizytę w powiatowym urzędzie pracy, gdzie mieliby szansę zapoznania się z ofertami szkoleniowymi oraz innymi formami aktywizacji zawodowej.

W celu zwiększenia dostępu niepełnosprawnych mieszkańców małych miejscowości do ofert aktywizacyjnych konieczna jest zmiana nastawienia pracowników ośrodków pomocy społecznej do tej grupy klientów. Niepełnosprawni klienci tych instytucji w pierwszej kolejności powinni otrzymywać różnego rodzaju oferty aktywizacyjne, np. szkolenia, oferty pracy. Dopiero

⁷ Op. cit., s. 20.

w przypadku niemożności skorzystania z tych ofert powinni oni otrzymywać pomoc socjalną w postaci zasiłków, itp. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej mogliby też lepiej orientować się w problematyce zatrudniania osób niepełnosprawnych oraz posiadać kwalifikacje umożliwiające określenie predyspozycji zawodowych osób niepełnosprawnych i pomoc w wyborze ścieżki zawodowej adekwatnej do niepełnosprawności danej osoby. Gminne ośrodki pomocy społecznej działające na terenach wiejskich mogłyby także bardziej współpracować z powiatowymi urzędami pracy i pełnić rolę pośrednika w przekazywaniu ofert aktywizacyjnych niepełnosprawnym klientom.

Także organizacje pozarządowe powinny w większym stopniu skupić swoją uwagę na aktywizacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych pochodzących z terenów wiejskich. Jest to istotne dlatego, że organizacje często dużo lepiej orientują się w problemach konkretnych grup beneficjentów (w tym przypadku osób niepełnosprawnych) i w lepszym stopniu potrafią dostosować pomoc do ich potrzeb. Ważnym elementem aktywizacji osób niepełnosprawnych na rynku pracy jest współpraca publicznych instytucji z organizacjami pozarządowymi. Modelowy przykład takiej współpracy został zaprezentowany w przytoczonym już raporcie Fundacji TUS.

2. 80 % badanych osób niepełnosprawnych deklaruje chęć udziału w szkoleniach zawodowych. Jednocześnie tylko 32 % z nich aktywnie poszukiwało ofert szkoleniowych. Przyczyną tej dysproporcji może być utrudniony dostęp do instytucji dysponujących informacjami w tym zakresie oraz do internetu. Niska aktywność osób niepełnosprawnych w zakresie kształcenia ustawicznego jest spowodowana również brakiem motywacji ze strony rodziny i najbliższego otoczenia oraz brakiem nadziei w to, że udział w szkoleniu może rzeczywiście poprawić sytuację osoby niepełnosprawnej na rynku pracy. Wielu niepełnosprawnych nie orientuje się też, gdzie należy szukać informacji na temat szkoleń.

Osoby niepełnosprawne powinny mieć możliwość odbycia staży zawodowych po ukończeniu szkolenia. Podczas staży miałyby one szanse na wykorzystanie w praktyce umiejętności zdobytych podczas szkolenia oraz zaprezentowanie swojej osoby pracodawcom. Pozwoliłoby to na przełamanie stereotypów dotyczących postrzegania osób niepełnosprawnych przez pracodawców oraz niwelowanie obaw osób niepełnosprawnych przed brakiem akceptacji, co mogłoby zaowocować ich zatrudnieniem na umowę o pracę po zakończeniu stażu. Możliwość odbycia staży w dużym stopniu zachęciłaby osoby niepełnosprawne do udziału w szkoleniach.

Istnieje także potrzeba większego zachęcania osób niepełnosprawnych do zainteresowania ofertą szkoleniową oraz aktywności na rynku pracy. Niezmiernie ważnym elementem tych działań jest przekonanie rodziców dorosłych osób niepełnosprawnych do tego, że ich dzieci

mogą być samodzielne i normalnie funkcjonować na rynku pracy. Jest to zadanie przede wszystkim dla organizacji pozarządowych, które powinny w większym stopniu promować wizerunek aktywnych osób niepełnosprawnych oraz uświadamiać ich rodzicom korzyści płynące z usamodzielnienia się ich dzieci. Osoby niepełnosprawne wykazujące się dużą pasywnością powinny najpierw przejść szkolenia z zakresu podstawowych umiejętności obywatelskich oraz autoprezentacji. Dzięki temu wzrosłaby ich wiara we własne możliwości, co przełożyłoby się na ich większą aktywność na rynku pracy oraz zainteresowanie podnoszeniem kwalifikacji zawodowych.

3. Pomimo rozwoju technik informatycznych i możliwości korzystania ze szkoleń e - learningowych, większość osób niepełnosprawnych woli jednak udział w szkoleniach stacjonarnych lub szkoleniach typu blended – learning (połączenie szkoleń internetowych ze szkoleniami stacjonarnymi). Dla tych osób, poza zdobyciem konkretnych umiejętności zawodowych, bardzo ważna jest też możliwość poznania nowych ludzi i udziału w zajęciach grupowych, gdzie mogą wymieniać się poglądami i doświadczeniami oraz uczyć się pełnienia ról społecznych. Wskutek tego rośnie ich motywacja oraz poczucie akceptacji przez resztę społeczeństwa. Natomiast szkolenia oferowane przez internet pogłębiają tylko ich poczucie wyobcowania. Dlatego instytucje szkoleniowe oraz organizacje pozarządowe zajmujące się aktywizacją osób niepełnosprawnych powinny kłaść największy nacisk na organizację szkoleń stacjonarnych dostępnych dla wszystkich.
4. Szkolenia podnoszące kwalifikacje zawodowe organizowane przez instytucje rynku pracy powinny być dostępne dla wszystkich. Zdecydowana większość badanych osób niepełnosprawnych jest przeciwna szkoleniom organizowanym wyłącznie dla osób niepełnosprawnych, gdyż pogłębia to ich izolację. Niestety, obecnie przeważa właśnie taka forma szkoleń. Zatem instytucje szkoleniowe powinny zwracać większą uwagę na dostępność miejsc, w których odbywają się szkolenia dla ogółu osób oraz zapewnienie osobom niepełnosprawnym niezbędnych udogodnień (np. tłumacz migowy, możliwość udziału w szkoleniu wraz z asystentem, itp.) zamiast organizować zamknięte szkolenia dla tej grupy. Możliwość uczestnictwa osób niepełnosprawnych w ogólnodostępnych szkoleniach ma duży wymiar integracyjny. Umożliwia przełamanie barier i stereotypów zarówno wśród osób sprawnych jak i niepełnosprawnych daje osobom niepełnosprawnym poczucie więzi ze społeczeństwem. Zazwyczaj niepełnosprawni, którzy uczestniczyli w szkoleniach integracyjnych, łatwiej radzą sobie na rynku pracy. Nie czują się gorsi oraz nie obawiają się braku akceptacji, dzięki czemu mają większą motywację do poszukiwania pracy.

5. Wyniki badania potrzeb szkoleniowych niepełnosprawnych mieszkańców województwa mazowieckiego wskazują również na ich niskie zainteresowanie podejmowaniem i prowadzeniem własnej działalności gospodarczej. Wynika z tego, że osoby niepełnosprawne nie wierzą możliwość odniesienia sukcesu dzięki pracy na własny rachunek oraz boją się, iż nie podołają ogromowi procedur formalnych związanych z zakładaniem i prowadzeniem własnej działalności. Często nie wiedzą też o możliwościach skorzystania z nie oprocentowanej pożyczki na rozpoczęcie własnej działalności lub wkład do spółdzielni socjalnej oraz dofinansowań do wynagrodzeń pracowników.

Przytoczone obserwacje prowadzą do stwierdzenia, że ważnym instrumentem polityki aktywizacyjnej osób niepełnosprawnych powinna być również promocja przedsiębiorczości. Osoby te powinny być zachęcane do udziału w szkoleniach z zakresu zakładania i prowadzenia własnej firmy oraz podejmowania działalności. Instytucje rynku pracy oraz organizacje pozarządowe powinny też tworzyć punkty doradcze dla osób zakładających firmę lub spółdzielnię socjalną, w których mogłyby one uzyskać fachową pomoc w początkowej fazie działalności. Dzięki temu więcej osób niepełnosprawnych miałoby okazję wypróbowania swoich sił w prowadzeniu własnego biznesu.

Dostępność krajowych (Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych) oraz unijnych (m.in. Program Operacyjny Kapitał Ludzki) środków na aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych stwarza możliwości podejmowania działań w celu podwyższania kwalifikacji zawodowych i zwiększania konkurencyjności tej grupy na rynku pracy. Organizacje pozarządowe we współpracy z publicznymi instytucjami rynku pracy powinny tworzyć kompleksowe programy szkoleniowe uwzględniające specyficzne potrzeby osób niepełnosprawnych połączone ze stażami u pracodawców z otwartego rynku pracy.

Niezmiernie ważny jest też integracyjny wymiar działań na rzecz aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Uczestnictwo w szkoleniach wraz z osobami pełnosprawnymi prowadzi do przełamania barier komunikacyjnych i mentalnościowych. Wskutek tego osoby niepełnosprawne nabywają większej pewności siebie oraz motywacji do aktywnego poszukiwania zatrudnienia.

Badania sytuacji osób niepełnosprawnych pod kątem dostępności do szkoleń zawodowych oraz innych instrumentów aktywizacyjnych pozwalają na rozpoznanie rzeczywistych potrzeb tej grupy. Dzięki temu instytucje zajmujące się wprowadzaniem tych osób na rynek pracy mogą podjąć bardziej dostosowane i skoordynowane działania prowadzące do ich zatrudnienia. Dzięki temu coraz większa liczba osób niepełnosprawnych ma szansę na podjęcie zatrudnienia i normalne funkcjonowanie w społeczeństwie.

